

**ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ**

У даній статті проаналізовані поняття „компетентність” та „компетенція”, визначено професійну компетентність спеціаліста та вчителя зокрема. Автор розглядає поняття інформаційної компетенції майбутнього вчителя трудового навчання через знання, вміння та навички, які він отримує під час підготовки у вищому педагогічному закладі.

Ключові слова. Компетентність, інформаційна компетенція, знання, вміння, навички, підготовка вчителя трудового навчання.

Актуальність проблеми дослідження. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки формування інформаційної компетенції вчителя-предметника є однією з найбільш актуальних задач системи неперервної педагогічної освіти. Тому нагального вирішення вимагають наступні питання: з чого складається інформаційна компетенція того або іншого спеціаліста, на яких принципах необхідно базувати відповідні твердження, як визначати рівень досягнення цієї компетенції, якими нормативними документами педагогічної освіти вона повинна бути підкріплена.

Метою даної статті було визначення поняття інформаційної компетенції вчителя трудового навчання та її місце у професійній компетентності вчителя.

Проблеми інформатизації підготовки майбутніх вчителів, завдання та зміст цієї підготовки у сучасних педагогічних закладах розглядаються у працях А.А. Абдукадірова, І.В. Альохіної, Л.В. Белецької, В.Ф. Горбенка, С.О. Гунька, Р.С. Гуревича, М.І. Жалдака, С.А. Жданова, Ю.І. Машбиця, Н.В. Морзе, та ін.. Найбільша увага дослідників прикута до проблеми професійно-педагогічної підготовки студентів педагогічних вузів до використання нових інформаційних технологій у навчальній та майбутній професійній діяльності.

Розглядаючи поняття „професійна компетентність” та „інформаційна компетенція”, зупинимось спочатку на самих поняттях „компетентність” та „компетенція”. Розуміння багатьма вченими даних понять дещо різне. Проаналізуємо основні підходи.

У словнику „Профессиональное образование” дані терміни пояснюються наступним чином [4, 130-131]:

- компетенція (від лат. *competency* - добиватися, відповідати, підходити): 1) коло повноважень, прав та обов'язків конкретного державного органу; 2) коло питань, з яких даний посадовець має досвід роботи;
- компетентність (від лат. *competence* - належний, здатний): 1) міра відповідності знань, вмінь та досвіду особи визначеного соціально-професійного статусу реальному рівню складності задач та проблем, які вирішує дана особа. На відміну від терміну „кваліфікація”, включає не тільки професійні знання та вміння, які характеризують кваліфікацію, а й такі якості, як ініціативність, вміння працювати у групі, комунікативні здібності, вміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, відбирати та використовувати інформацію; 2) область повноважень керівного органу, посадовця; коло питань, на розв'язання яких він має повноваження. Зона повноважень тих чи інших органів або осіб встановлюється законами та іншими нормативними актами, положеннями, інструкціями, постановами.

© Нітченко Г.М., 2007

Російський вчений А.В. Хуторський [11] розділяє наступним чином дані поняття:

Компетенція – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості, які задаються по відношенню до визначеного кола предметів або процесів та необхідних, щоб якісно та продуктивно діяти по відношенню до них.

Компетентність – це володіння людиною відповідною компетенцією, яка включає її особисте відношення до предмету діяльності.

Отже, на думку А.В. Хуторського, компетентність – це рівень володіння набором здібностей, знань, вмінь і навичок у певній галузі та характеристика самого суб'єкта, що показує рівень

володіння компетенціями.

Компетентність як загальне поняття логічно повинно ґрунтуватись на рівні освіти спеціаліста, його професійній діяльності тощо.

Так, Ю.Г. Татур пропонує таке визначення компетентності спеціаліста з вищою освітою: „Компетентність спеціаліста з вищою освітою - це проявлені на практиці його цілеспрямованість та здатність (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, вміння, досвід, особисті якості та ін.) для успішної творчої (продуктивної) діяльності у професійній та соціальній сфері, усвідомлюючи значущість та особисту відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного удосконалення” [10, 67].

А. Новиков розглядає поняття „компетентність” як відповідне поняттю „професіоналізм”. Він вважає, що поняття „компетентність” відноситься до технологічної підготовки, в той час як „професіоналізм” відображає зміст надпрофесійного характеру, компоненти якого називаються „базисними кваліфікаціями” - це такі якості особистості, як самостійність дій, творчий підхід до будь-якої справи, готовність постійно поновлювати знання, гнучкість розуму, готовність до системного та економічного мислення, уміння вести діалог, співпрацювати в колективі, спілкуватися з колегами.

Л.П. Алексеева та Н.С. Шаблігіна вважають, що професійна компетентність - це інтегральна характеристика ділових та особистих якостей спеціаліста, яка відображає рівень знань, вмінь, досвід, достатні для здійснення мети даної діяльності, а також його моральну позицію. Критерієм професійної компетентності є суспільна значущість результатів праці спеціаліста, його авторитет в конкретній області діяльності (знань) [1, 383].

Спираючись на вище сказане, можна зробити висновок, що вчені використовують поняття „компетентність” як визначений, достатньо високий рівень володіння людиною певною діяльністю або системою знань. Таким чином, професійна компетентність ґрунтується на професійній, самоосвітній та самовдосконалюючій діяльності людини та її вмінні використовувати отримані знання та вміння при вирішенні професійних задач. Для професії вчителя характерна педагогічна компетентність.

В.М. Введенський визначає педагогічну компетентність як здатність педагога до виконання мислительних операцій, предметом яких є педагогічні об'єкти (поняття, явища, процеси). Вона передбачає володіння необхідними педагогічними об'єктами, а також вимагає достатнього рівня інтелекту. Педагогічна компетентність виражається у використанні наявних знань для регуляції учнів та саморегуляції, для встановлення педагогічно доцільних взаємовідносин, для отримання та перетворення знань учнями та самим педагогом, а також у створенні способів інноваційної діяльності [3].

Метою сучасного педагогічного вузу є виховання вчителя, який володіє високим рівнем професіоналізму та культури. Професійна компетентність вчителя являє собою систему, що складається з теоретичних знань, практичних умінь та особистих якостей і яка забезпечує готовність вчителя до кваліфікованого виконання своїх професійних обов'язків.

На сучасному етапі проблема формування професійної компетентності вчителя вимагає більш глибокого осмислення, так як він працює в епоху багаторівневої освіти, розширення інформаційного простору та можливостей доступу до інформації, що вимагає самостійності в прийнятті рішень.

Поряд з поняттями „компетентність” та „компетенція” часто застосовується категорія „ключові компетенції”, які відносяться до загального змісту освіти і мають універсальні можливості, що сприяє виявленню інших, більш специфічних компетенцій.

До ключових компетенцій відноситься інформаційна компетенція, яка має свої особливості:

- 1) пріоритетність, що вказує на зростаючу вагу інформаційної діяльності при виконання професійних завдань сучасного спеціаліста;
- 2) динамізм, викликаний швидким розвитком інформаційного забезпечення. Тому при підготовці випускника, не можна орієнтуватися тільки на сучасний стан інформатики;
- 3) оптимальність, яка забезпечує у ситуації стрімкого розвитку інформаційної сфери необхідність підготовки випускника до оптимальної інформаційної діяльності.

Інформаційну компетенцію можна представити як складне індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції теоретичних знань та практичних умінь використовувати нові інформаційні технології для опрацювання великого спектру інформації, а також визначеного набору особистих якостей, що відводять інформаційній компетенції одне з найголовніших місць у структурі професійної компетентності майбутнього вчителя.

Інформаційна компетенція вчителя розуміється як особливий тип організації предметно-спеціальних знань, які дозволяють приймати ефективні рішення в професійно-педагогічній діяльності, і вказує на рівень оволодіння та використання інформаційних та інтернет-технологій у навчальному процесі. Вона, як складова частина професійної компетентності вчителя, включає наступні компоненти його професійної діяльності:

- знання: про основні поняття та методи інформатики як наукової дисципліни; про позитивні та негативні результати комп'ютеризації, можливі психічні та нейропсихологічні наслідки використання нових інформаційних технологій; про способи представлення, зберігання, опрацювання та передачі інформації за допомогою комп'ютера;
- вміння та навички: роботи на персональному комп'ютері на основі використання операційних систем, утиліт та операційних оболонок; організації та проведення уроків та позакласних заходів за допомогою інформаційно-телекомунікаційних технологій; знайти та представити власну інформацію в Інтернеті; організувати самостійну роботу учнів за допомогою Інтернет-технологій.

Отже, інформаційна компетенція вчителя вимагає вміння широко використовувати комп'ютерну техніку у своїй професійній діяльності та володіти високим рівнем психологічної та функціональної готовності до успішного використання нових інформаційних технологій у професійному та повсякденному житті.

Професійна готовність вчителів до використання засобів інформаційних технологій повинна формуватися, насамперед, під час навчання у педагогічному вузі. Розв'язання цієї актуальної задачі буде сприяти педагогічно доцільному використанню засобів інформаційних технологій для вдосконалення навчально-виховного процесу та інших видів професійної діяльності.

Проаналізувавши вище викладені підходи, можна прийти до висновку, що інформаційна компетенція вчителя трудового навчання - це складова його професійної компетентності, яка є інтегративною властивістю особистості, що виявляється у сукупності компетенцій технологічної, педагогічної і предметної сфери.

Компетентнісний підхід в освіті ґрунтується на тому, що компетенції не заперечують знань, умінь та навичок, хоча й мають принципові відмінності. На думку Л.Л. Босової компетенції від знань відрізняються існуванням у вигляді діяльності, а не тільки у вигляді інформації про неї; від умінь - перенесенням впливу на різні об'єкти; від навичок - усвідомленістю, яка дозволяє людині діяти не тільки у звичній, але й у новій або нестандартній ситуації [2].

Аналіз проведених досліджень свідчить ([11], [10], [1], [3], [4], [2]), що компетентнісний підхід ґрунтується на поняттях «знання», «уміння», «навички» і т.п. У визначенні практично будь-якої компетенції завжди фігурують перелічені терміни, так як розвивати та удосконалювати компетентність можна тільки при наявності відповідних знань, умінь, навичок, сформованості внутрішнього світу особистості - потреб, професійної орієнтації та мотивів діяльності, чіткого уявлення про свою значущість у суспільстві, про свої професійні якості та результати власної діяльності. Отже, під компетентністю розуміється набута під час освітнього процесу якість, яка визначається через певні базові поняття: знання, уміння, навички тощо.

У Педагогічній енциклопедії знання розглядаються як продукт пізнання людьми предметів та явищ дійсності, законів природи та суспільства [8, 468]. В дидактиці дане поняття необхідно розглядати у двох вимірах:

- знання як те, що повинен засвоїти учень (людина, що навчається);
- знання як те, що вже засвоєно, використано або відповідним чином застосовано у практичній діяльності та стало властивістю особистості.

У першому випадку знання утворюють зміст навчання. В межах навчального предмету вони розділяються на наукові знання, які містять фундаментальні положення відповідної науки, та наукові відомості у вигляді поточної наукової інформації.

З точки зору психології, знання можна подати як образи предметів, явищ тощо матеріального світу, які ніколи не існували в голові людини поза якоюсь діяльністю, поза окремими діями [9, 16]. Тому психологічною основою знань є процеси мислення та пам'яті.

Найголовнішими характеристиками знань є систематичність, осмисленість, усвідомленість та повнота, які є результатом засвоєння навчальної інформації, головними властивостями якої є доступність для усвідомлення та переосмислення, можливість практичного використання. Як результат засвоєння знань є вміння та навички. Знання та вміння взаємопов'язані як загальне та конкретне. Людина знає тільки те, що вміє і, навпаки, вміє те, що знає. Вміння свідчить про наявність відповідних знань.

Вміння - це дія в специфічній ситуації, прояв компетенції або більш загальної підготовленості до дії. Компетенцію можна розглядати як можливість устанавлювати зв'язок між знаннями і ситуацією, як здатність знайти, виявити процедуру (знання і дію), що підходить до розв'язання проблеми.

У Педагогічній енциклопедії зазначається, що вміння - це „можливість ефективно виконувати дію у відповідності з метою та умовами, в яких доводиться діяти” [8, 362]. Психологічною основою вміння є розуміння взаємовідношення між метою діяльності та засобом і способом її виконання, а також умовами, в яких необхідно діяти.

В результаті виконання вправ зникає необхідність контролювати дію зі сторони людини, вона стає автоматизованою. Це означає, що вміння перейшло у навичку.

Навички - це компоненти практичної діяльності, які доведені до автоматизму в результаті вправ; можливість виконувати дії автоматично, без поелементного контролю [12, 422]. Психологічною основою навички є розуміння взаємовідношення між метою діяльності та вихідним моментом цієї діяльності.

В науковій літературі все більше поширення набуває поняття „професійні уміння”, але чіткого визначення його не має. Ми будемо притримуватися позиції, що професійні уміння спеціаліста - це готовність до успішного виконання професійних функцій на основі творчого використання знань, навичок і практичного досвіду в умовах діяльності, що змінюється. Особливість професійних умінь спеціаліста полягає в тому, що знання, навички, практичний досвід використовуються в реальних (динамічних, змінних) умовах професійної діяльності [6, 103].

Отже, при вивченні тої або іншої дисципліни, майбутній спеціаліст повинен оволодіти певним переліком знань та вмінь, які є цеглиною у фундаменті його майбутніх професійних умінь і, як наслідок - професійної компетентності. Ми зупинимось на розгляді знань та вмінь, які утворюють інформаційну компетентність майбутнього вчителя трудового навчання.

Професійна готовність вчителів до використання засобів інформатики та інформаційно-комунікаційних технологій повинна формуватися, насамперед, під час навчання у педагогічному ВУЗі. Розв'язання цієї актуальної задачі буде сприяти педагогічно доцільному використанню інформаційно-комунікаційних технологій для вдосконалення навчально-виховного процесу та інших видів професійної діяльності.

Ми вважаємо, що майбутній вчитель трудового навчання повинен володіти загальними та спеціальними знаннями і вміннями в сфері інформаційно-комунікаційних технологій. До загальних будемо відносити знання, уміння та навички, що стосуються використання комп'ютерних та інформаційних технологій у повсякденному житті. До спеціальних - визначені особливостями його професійної діяльності. Сюди входять знання, уміння та навички, які необхідні для розв'язання задач, які постають в процесі його професійної діяльності: створення ескізів та технологічних карток, конструювання та моделювання певних виробів та процесів, методично правильне використання інформаційних технологій під час проведення уроків тощо.

Зупинимось спочатку на загальних знаннях та вміннях, необхідних кожній людині як частині інформаційного суспільства. О.О. Гокунь, М.І. Жалдак, Ю.І. Машбиць, Н.В. Морзе виділяють наступну множину знань, умінь та навичок, якими повинен володіти будь-який користувач персонального комп'ютера [7]: вміння підготувати комп'ютер до роботи; прочитати перелік програм, що зберігається на зовнішньому носії; запускати необхідну програму; працювати з програмним забезпеченням загального призначення; використовувати засоби підтримки та супроводу навчального процесу, проблемно орієнтовані інструментальні засоби, довідково-інформаційні системи, системи телекомунікацій тощо.

М.І. Жалдак розглядає також додаткові компоненти, необхідні вчителю-предметнику [5,6]:

1. Вміння використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології для підготовки, супроводу, аналізу, коригування навчального процесу, управління навчальним процесом і навчальним закладом.
2. Вміння добирати найбільш раціональні методи і засоби навчання, враховувати індивідуальні особливості учнів, їх запити, нахили і здібності.
3. Вміння ефективно поєднувати традиційні методичні системи навчання із новими інформаційно-комунікаційними технологіями.

При підготовці вчителя трудового навчання до уроку для написання конспектів, дидактичних матеріалів тощо доцільно використовувати текстовий процесор Microsoft Office, який швидко та зручно надає можливість створювати текстовий документ, який містить відформатований текст, списки, таблиці, малюнки, гіперпосилання. У професійній діяльності вчителя трудового навчання є необхідними знання графічних редакторів. Багатоаспектність їх використання сприяє як ефективній підготовці вчителя до уроку, так і розвитку творчих здібностей та технічного мислення учнів під час проведення уроків та гурткових занять. Так, за допомогою стандартної програми операційної системи Windows Paint учні молодших класів можуть створювати малюнки для вишивки, в'язання тощо. З учнями середніх та старших класів доцільно вивчити програму Adobe Photoshop, яка сприяє розвитку творчого мислення та розширює розуміння використання комп'ютерної техніки для створення майбутніх виробів. Використання графічних редакторів для побудови креслень, схем та рисунків зменшує витрату часу та сприяє підвищенню інтересу до даного процесу взагалі. На етапі перевірки знань учнів доцільно використовувати тестові програми, які дають можливість швидко та об'єктивно отримати інформацію стосовно рівня знань кожного учня в залежності від рівня контролю: вхідний, поточний, рубіжний чи вихідний. Завдяки використанню тестових програм скорочується час на отримання результатів та з'являється можливість у кількісних показниках фіксувати обізнаність учнів, що дає досить точну картину засвоєння ними навчального матеріалу, що сприяє ефективному коригуванню навчального процесу. Результати перевірок вчитель може заносити до електронної таблиці Excel, яка дає змогу швидко проводити необхідні обчислення, вибирати інформацію за певним критерієм та наочно відобразити у вигляді діаграм зміни навчальних досягнень кожного учня. Крім того, електронні таблиці зручно використовувати для побудови графіків фізичних та технологічних процесів в залежності від зміни певних параметрів.

Як бачимо, використання інформаційних технологій під час підготовки та проведення уроків трудового навчання сприяють не тільки підвищенню рівня викладання навчального предмету, а й сприяють посиленню інтересу та зацікавленості до даного предмету взагалі.

Зрозуміло, що для покращення інформаційної підготовки майбутніх вчителів необхідно, щоб інформаційні технології використовували викладачі всіх дисциплін у вищому педагогічному навчальному закладі. Це дасть можливість студенту побачити та зрозуміти різноманітні форми та методики використання комп'ютера у навчальному процесі, щоб у майбутній професійній діяльності вміти підбирати найбільш раціональне та ефективне поєднання різних методів навчання відповідно до цілей і завдань, які необхідно вирішувати у навчальному процесі. Звісно, це не означає, що замість традиційних методів викладання дисциплін потрібно повністю ввести комп'ютеризоване навчання, але необхідно збільшити відсоток використання інформаційних технологій при викладанні спеціальних дисциплін. Особливо вимагає уваги комп'ютерне програмне забезпечення з навчальних курсів, при вивченні яких студенти будують схеми, креслення, конструюють та моделюють різні вироби. Це дасть змогу студентам вивчити програмне забезпечення необхідне для вирішення професійних задач вчителя трудового навчання і, як наслідок, підвищить їхню інформаційну компетенцію.

Висновки. Професійна компетентність вчителя трудового навчання визначає не тільки рівень професійно-орієнтованих знань, а й особистісні якості, які визначають його здатність до ефективного управління навчальним процесом, до встановлення належних взаємовідносин з учнями та педагогічним колективом, до здійснення саморозвитку та самоосвіти. На сучасному етапі розширення використання нових інформаційних технологій в освіті вчитель трудового навчання повинен володіти необхідними знаннями та вміннями в даній галузі, які формують

його інформаційну компетенцію. Формування її доцільно проводити за двома напрямками:

- базова підготовка, яка передбачає володіння персональним комп'ютером майбутнім вчителем незалежно від його спеціальності;
- професійно-спрямована підготовка, завдання якої полягає у вивченні спеціального програмного забезпечення та методики використання його при підготовці та проведенні уроків і гурткових занять.

Г.Н. Нитченко

**ИНФОРМАЦИОННАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ КАК СОСТАВНАЯ ЧАСТЬ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ
ТРУДОВОГО ОБУЧЕНИЯ**

В данной статье проанализированы понятия „компетентность“ и „компетенция“, определена профессиональная компетентность специалиста и учителя в частности.

Автор рассматривает понятие информационной компетенции будущего учителя трудового обучения через знания, умения и навыки, которые он получает во время подготовки в высшем педагогическом заведении.

Ключевые слова. Компетентность, информационная компетенция, знание, умение, навыки, подготовка учителя трудового обучения.

G.M. Nitchenko

**INFORMATION JURISDICTION AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE
OF A FUTURE LABOUR TRAINING TEACHER**

This article analyzes the concepts of "competence" and "competency", specifically professional competence and teacher qualifications. The author examines the concept of informational competence of a future teacher of labor education through the knowledge, skills that he receives during training at a higher pedagogical institution.

Key words. Competence, information jurisdiction, knowledge, skills, habits, training of a Labour Training teacher.

Література

1. Алексеева Л.П., Шаблыгина Н.С. Профессиональная компетентность // Энциклопедия профессионального образования: В 3-х томах / Под ред. С.Я. Батышева. - Т.2. - М.: АПО, 1998.
2. Босова Л.Л. Цели и содержание пропедевтической подготовки школьников в области информатики и информационных технологий в аспекте компетентностного подхода // Педагогическая информатика. - 2005. - №2. - С.12-18.
3. Введенский В.Н. Компетентность педагога как важное условие успешности его профессиональной деятельности // Инновации в образовании. - 2003. - №4. - С.21-31.
4. Вишнякова С.М. Профессиональное образование: Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика. - М.: НМЦ СПО, 1999.